

μων, ασφαμένων, ψευδών – ή και επικίνδυνων. Διότι προφανώς αυτή η κρίση και η ιεράρχηση συνιστούν δράση επί δράσεων, άρα άσκηση εξουσίας. Ιδίως αν ο δράστης τους ενεργεί με βάση ένα άτυπο συμβόλαιο με τον λαό (ή/και με υποκατηγορίες του λαού, όπως π.χ. μειονότητες ή ομάδες πίεσης), εγκαθιδρύοντας οιονεί σχέσεις εκπροσώπησης προς αυτές και επιδιώκοντας να εναρμονίξει και να μεσολαβεί ανάμεσα σε αντιτιθέμενα συμφέροντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Ιός, «Παλλαϊκή λεξικογραφία», *Ελευθεροτυπία*, 17/10/1998.
Μπαμπινιώτης Γ., «Απαγορευμένες λέξεις στη σύγχρονη κοινωνία;», *Το Βήμα*, 16/8/1998.
Μπλανσέ Φ., «Γλωττοφοβία», στο ιστολόγιο Nomadic universality, 3/6/2017, <http://wp.me/p1eY1R-14d>

Βλ. επίσης τα λήμματα: Γενοκτονία Ποντίων, Ιστορία ΣΤ Δημοτικού, Μακεδονικό ζήτημα, Μακεδονικό ζήτημα – Δίκες, Σχολική ιστορία

Λιάππα Φρίντα (*Τα χρόνια της μεγάλης ζέστης*, 1990)

Το μωρό της Λιάππα
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ

Ο τίτλος του κεμένου παραπέμπει εμφανώς στην κινηματογραφική ταινία *Το μωρό της Ρόζμαρι*, αλλά αναφέρεται με λανθασμένο τρόπο σ' ένα μεγάλο σκάνδαλο που δίχασε τον ελληνικό κινηματογραφικό χώρο στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Γιατί αυτό που βαπτίστηκε στα δημοσιογραφικά γραφεία «σκάνδαλο Λιάππα» ήταν στην ουσία το «σκάνδαλο Απόστολου Δοξιάδη». Ήταν η προσπάθεια από τον κύριο θεσμικό εκπρόσωπο του υπουργείου Πολιτισμού στον κινηματογράφο να λογοκρίνει ένα έργο τέχνης με βάση τα ηθικά κριτήρια του ευσεβι-

σμού, συγκαλύπτοντας την απόπειρα λογοκρισίας με μια ψευδή καταγγελία για κακοποίηση παιδιού.

Ας θυμηθούμε τι ακριβώς συνέβη: Το καλοκαίρι του 1990 η Φρίντα Λιάππα γύρισε την τελευταία ταινία της με τίτλο *Τα χρόνια της μεγάλης ζέστης* στη Μήλο. Για τις ανάγκες μιας σκηνής επέλεξε ένα κοριτσάκι ενάμισι χρονών, το οποίο σύμφωνα με το σενάριο βρίσκεται στο ίδιο δωμάτιο όπου κάνει έρωτα η μητέρα της με τον εραστή της. Η σκηνή τελειώνει με τη δολοφονία του ζευγαριού από τον πατέρα. Βλέποντας την ταινία, ο θεατής αντιλαμβάνεται ότι το μωρό παρακολούθει την ερωτική πράξη του ζευγαριού και τη σκηνή της δολοφονίας. Στην πραγματικότητα, εκτός από το πρώτο γενικό πλάνο της σκηνής, όπου συμμετέχουν και οι τρεις πρωταγωνιστές της (το μωρό βρίσκεται συνεχώς στην κούνια του και σε απόσταση από τους δύο ηθοποιούς), όλη η σκηνή έχει γυριστεί αποσπασματικά, ενώ η σύνθεση του κινηματογραφικού χωρόχρονου και της αφήγησης επετεύχθη στο μοντάζ. Με λίγα λόγια, όλα τα πλάνα του μωρού, εκτός του αρχικού γενικού, γυρίστηκαν μόνα τους, με την αδιάκοπη παρουσία της φυσικής μητέρας του και δεκαπενταμελούς συνεργείου.

Μετά την ολοκλήρωση της ταινίας, κι ενώ είχε ήδη επιλεγεί από το 42ο Διεθνές Φεστιβάλ του Βερολίνου για να προβληθεί στο πρόγραμμα Panorama, η Φρίντα Λιάππα κι εγώ ως συμπαραγωγός καταθέσαμε την υποψηφιότητά της για τα κρατικά βραβεία ποιότητας. Τα κρατικά βραβεία απονέμονταν τότε από τη Διεύθυνση Κινηματογραφίας του υπουργείου Πολιτισμού. Ειδικός σύμβουλος κινηματογραφίας του υπουργείου και πρόεδρος της Επιτροπής Απονομής των Κρατικών Βραβείων Κινηματογράφου ήταν ο Απόστολος Δοξιάδης, και η επιτροπή απαρτιζόταν από εκπροσώπους σωματείων του κινηματογραφικού χώρου (ΕΕΣ, ΣΕΗ, ΕΤΕΚΤ, ΠΕΚΚ κτλ.).

Στις 26 Ιανουαρίου 1992, κατά τη διάρ-

κεια της συνεδρίασης της επιτροπής, ο πρόεδρος της Απ. Δοξιάδης ζήτησε την εξαίρεση της ταινίας από τα κρατικά βραβεία ποιότητας με την αιτιολογία ότι, σύμφωνα με πληροφορίες που του έδωσαν ένα βράδυ έξω από το μπαρ Ηριδανός, στα γυρίσματα της ταινίας είχε κακοποιηθεί ένα μωρό. Η είδηση έπεσε σαν βόμβα στην επιτροπή, η οποία αποφάσισε με συντριπτική πλειοψηφία να εξαρθέσει την ταινία από τα βραβεία και τη συνακόλουθη χρηματική ενίσχυση που τα συνόδευε. Στη συνεδρίαση μειοψήφησαν οι δύο σκηνοθέτες-μέλη της Εταιρείας Ελλήνων Σκηνοθετών Πάνος Κοκκινόπουλος και Ντίνος Μαυροειδής.

Το σκάνδαλο που ξέσπασε ξεπέρασε τον κινηματογραφικό και τον πολιτιστικό χώρο και πήρε τεράστιες διαστάσεις. Έγινε πρώτο θέμα στις εφημερίδες της εποχής και στις τηλεοπτικές εκπομπές. Ο χώρος του πολιτισμού διχάστηκε. Από τη μια πλευρά ο Δοξιάδης, κυρίαρχος θεσμικός παράγων της κινηματογραφικής πολιτικής, με σημαντική πολιτική επιρροή, τεράστια οικονομική επιφάνεια και αντίστοιχες δημόσιες σχέσεις, και από την άλλη η Φρίντα Λιάππα, καταξιωμένη δημιουργός με παρουσία σε διεθνή φεστιβάλ και βραβεία τόσο στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης όσο και εκτός. Δίπλα στον Δοξιάδη στάθηκαν ως μάρτυρες κατηγορίας, αν και κάποιοι δεν είχαν δει την ταινία, η τότε σύζυγός του Βάσια Παναγοπούλου, ο Διονύσης Σαββόπουλος, ο Ιάσων Τριανταφυλλίδης, ο Νίκος Βεργίτης κ.ά. Στη Φρίντα έσπευσαν να συμπαρασταθούν, καταγγέλλοντας τη θεσμική εκτροπή του τότε ειδικού συμβούλου και την απόπειρα λογοκρισίας εκ μέρους του, ο Θόδωρος Αγγελόπουλος, η Μελίνα Μερκούρη, ο Ζυλ Ντασέν, ο Νίκος Κούνδουρος, ο Βασίλης Ραφαηλίδης, ο Δημήτρης Μαργωνίτης, ο Θάνας Μικρούτσιος και πολλοί άλλοι.

Να σημειώσουμε εδώ ότι ο Δοξιάδης είχε δει τα *Χρόνια της μεγάλης ζέσης* τον Σεπτέμβριο του 1991 σε πρώτη ειδική προβολή που

διοργανώσαμε για τους συντελεστές της ταινίας, τους φίλους και τους συναδέλφους μας στον κινηματογράφο Όπερα. Σύμφωνα με τον ίδιο, εκείνη τη βραδιά, λίγη ώρα μετά την πρεμιέρα της ταινίας, του κατήγγειλαν την κακοποίηση του παιδιού. Πέρα από την εξωφρενική και καταφανώς αστήρικτη ρεαλιστικά κατηγορία (είναι αδύνατον μια σκηνοθέτιδα να κακοποιήσει ένα βρέφος παρουσία της μητέρας του και του πολυπληθούς συνεργείου), απορίες γεννά και η χρονική καθυστέρηση από τη στιγμή που του έδωσαν πληροφορίες μέχρι τη συνεδρίαση της Επιτροπής Απονομής Κρατικών Βραβείων Ποιότητας, τέσσερις μήνες αργότερα. Σε αυτούς τους τέσσερις μήνες δεν κάλεσε στο γραφείο του τη Φρίντα Λιάππα να της θέσει υπόψη τις καταγγελίες, ούτε έστειλε την υπόθεση στον εισαγγελέα για μια τόσο σοβαρή υπόθεση, κρατώντας για τον εαυτό του τον ρόλο του εισαγγελικού λειτουργού, δικάζοντας και καταδικάζοντας και καθιστώντας τα μέλη της επιτροπής άτυπους δικαστές. Η επιτροπή δεν απεφάνθη, ως όφειλε, αν η ταινία είχε καλλιτεχνική αξία για να βραβευτεί, αλλά εξαερθέθηκε από τα βραβεία βάσει καταγγελιών.

Βασισμένοι στην ανακοίνωση Τύπου του Απόστολου Δοξιάδη στις 28 Γενάρη 1992 και το σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας *Ελεύθερος Τύπος* στις 29 Γενάρη του 1992, ο αρμόδιος εισαγγελέας άσκησε αντεπάγγελτη ποινική δίωξη κατά της Φρίντας Λιάππα (σκηνοθέτιδας-παραγωγού) και του Κυριάκου Αγγελάκου (παραγωγού). Από το γραφείο του ανακριτή, σε αυτήν την πρωτοφανή διαδικασία λογοκρισίας και ποινικοποίησης της καλλιτεχνικής δημιουργίας, παρήλασε ο μισός κινηματογραφικός χώρος. Πρώτη απ' όλους η μητέρα του βρέφους, η οποία κατέθεσε ότι στο γύρισμα της σκηνής η συμπεριφορά όλων ήταν άψογη. Η ίδια ήταν συνεχώς παρούσα τις τέσσερις ώρες που διήρκεσε το πλάνο. Εν συνέχεια τα μέλη του συνεργείου δήλωσαν κατηγορηματικά ως αυτόπτες μάρτυρες ότι οι κατηγορίες ήταν ψευ-

δείξ και ανυπόστατες. Την ίδια θέση πήραν οι εμπειρογνώμονες – σκηνοθέτες και τεχνικοί κινηματογράφου.

Στις 14 Φεβρουαρίου 1992 τα *Χρόνια της μεγάλης ξέστης* κάνουν επίσημη πρεμιέρα στο πρόγραμμα Panorama του 42ου Φεστιβάλ Βερολίνου. Η προσπάθεια του Δοξιάδη και μελών της επιτροπής να μετατρέψουν το σκεπτικό της εξαίρεσης της ταινίας, από καταγγελία κακοποίησης, σε απόρριψη για καλλιτεχνικούς λόγους πέφτει στο κενό όταν το τρίτο σημαντικότερο κινηματογραφικό φεστιβάλ της Ευρώπης επιλέγει την ταινία για την αφηγηματική και αισθητική της ποιότητα. Κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ, γνωστοί ξένοι κριτικοί-μέλη της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κριτικών Κινηματογραφικών Ταινιών (FIPRESCI) στηρίζουν με ψήφισμά τους τη Φρίντα Λιάππα.

Η πολιτική ηγεσία του υπουργείου Πολιτισμού, η υπουργός Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη και ο γενικός γραμματέας Παναγιώτης Φωτέας, ζητούν την παραίτηση του Δοξιάδη από τη θέση του ειδικού συμβούλου κινηματογραφίας. Ο Δοξιάδης αποχωρεί από το υπουργείο με μια δημόσια καταγγελία όλου του κινηματογραφικού χώρου. Στον ελληνικό κινηματογράφο ο Δοξιάδης δεν θα ξαναγυρίσει ούτε ως σκηνοθέτης ούτε ως θεσμικός παράγων.

Δύο χρόνια αργότερα, στις 24 Μαΐου 1993, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών της Αθήνας αποφαινεται με απαλλακτικό βούλευμα (2826/1993) ότι δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί καμία κατηγορία και η υπόθεση μπαίνει στο αρχείο. Μετά τη δημοσιοποίηση του απαλλακτικού βουλεύματος η Φρίντα Λιάππα διένεμε στον Τύπο την ακόλουθη δήλωση: «Το βούλευμα δικαιώνει τους πνευματικούς εκείνους ανθρώπους που αντέδρασαν σ' αυτή την καταγγελία του Απόστολου Δοξιάδη, θεωρώντας ότι είναι επικίνδυνη και οδηγεί στην ποινικοποίηση της ελεύθερης καλλιτεχνικής δημιουργίας, γιατί οδηγεί στη λογοκρισία».

Όλη αυτή η περιπέτεια είχε σοβαρές συνέπειες τόσο στην εμπορική και καλλιτεχνική πορεία της ταινίας, όσο και στην ίδια τη δημιουργό, που έπρεπε για μήνες να παλέψει εναντίον της ηθικής, δημιουργικής, ψυχολογικής και οικονομικής της εξόντωσης και να αντισταθεί σε ισχυρούς μηχανισμούς εξουσίας και σε πανίσχυρα συγκροτήματα του Τύπου και της ιδιωτικής τηλεόρασης, με τα οποία ο Δοξιάδης είχε προνομιακές σχέσεις.

Η ταινία βγήκε στις αίθουσες τον Μάιο του 1992 για μία εβδομάδα κι έκοψε 8.359 εισιτήρια. Το σημαντικότερο είναι ότι οι περισσότεροι θεατές παρακολούθησαν την ταινία υπό το πρίσμα του σκανδάλου, ψάχνοντας να δώσουν τη δική τους απάντηση αν κακοποιήθηκε το μωρό. Ακόμα και στη δημόσια τηλεόραση, η οποία ήταν συμπαράγωγός, η ταινία στη μία και μοναδική προβολή της εξορίστηκε στη μεταμεσονύχτια ζώνη, ώστε να καλύψει η ΕΡΤ τη συμβατική της υποχρέωση. Από το 1992 μέχρι σήμερα, κι ενώ οι άλλες δύο μεγάλοι μήκους ταινίες της Φρίντας Λιάππα προβλήθηκαν αρκετές φορές, τα *Χρόνια της μεγάλης ξέστης* αντιμετωπίζονται από τη συμπαράγωγό ΕΡΤ ως απαγορευμένη ταινία.

Ο αποκλεισμός της ταινίας από τα κρατικά βραβεία ποιότητας, τα οποία έπαιρναν όλες οι ταινίες μεγάλου μήκους που δεν είχαν προβλήματα τεχνικής αριότητας, της στέρησε την πολύτιμη οικονομική υποστήριξη για να ξεχρεώσει τα σημαντικά χρέη της ταινίας. Αναγκάστηκε για να τα αποπληρώσει να πουλήσει το μοναδικό περιουσιακό στοιχείο που είχε στη διάθεσή της, το σπίτι της στον Καρέα.

Τα *Χρόνια της μεγάλης ξέστης* έμελλε να είναι η τελευταία δημιουργία της Φρίντας Λιάππα. Τέλος του 1992 διαγνώστηκε κακοήθης μεταστατικός όγκος στον εγκέφαλο και η Φρίντα απεβίωσε στις 28 Νοεμβρίου 1994.

Η ταινία παίχθηκε ξανά τον Νοέμβριο του 2014, στην Ταινιοθήκη της Ελλάδας, στο

πλαίσιο ενός συνολικού αφιερώματος στο έργο της σημαντικής δημιουργού. Τα *Χρόνια της μεγάλης ζέσης*, παραμένουν εξορισμένα από τη δημόσια τηλεόραση εξαιτίας του φόβου και της αυτολογοκρισίας των υπευθύνων προγραμματισμού. Για να μην αναθερμάνουν άραγε ένα ξεχασμένο σκάνδαλο; Κι έτσι το τελευταίο έργο της Φρίντας Λιάππα κρατιέται καταχωνιασμένο στις αποθήκες, από τις οποίες δραπετεύει συχνά, βρίσκοντας καταφύγιο στο παράλληλο κύκλωμα προβολών, στις συνοικιακές και στις επαρχιακές κινηματογραφικές λέσχες.

Βλ. επίσης τα λήμματα: *Εμμανουέλα, Ζγκ Ζαγκ στις νεραντζιές, Μ'*

Λιποθυμία Καραμανλή

ΦΩΤΗΣ ΜΗΛΙΩΝΗΣ

Στις 5 Μαΐου 1990, έναν μήνα περίπου μετά τις βουλευτικές εκλογές του Απριλίου, εξέλεγή για δεύτερη φορά στο αξίωμα του προέδρου της Δημοκρατίας ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Την πρώτη προεδρική θητεία του Κ. Καραμανλή, μεταξύ 1980 και 1985, είχε ακολουθήσει η εκλογή και θητεία του Χρήστου Σαρτζετάκη, που διήρκεσε μέχρι το 1990. Η παρεμβολή αυτή οφειλόταν στην αντίθεση του προέδρου του ΠΑΣΟΚ και τότε πρωθυπουργού της χώρας Ανδρέα Παπανδρέου στην επανεκλογή του Κ. Καραμανλή το 1985. Η Νέα Δημοκρατία, συμμετόχη στην οικονομική κυβέρνηση Ζολώτα το 1990, χρησιμοποίησε την επικείμενη εκλογή προέδρου της Δημοκρατίας για να προκαλέσει βουλευτικές εκλογές με απώτερο σκοπό την αυτοδυναμία και πέτυχε την επανεκλογή του Καραμανλή.

Στις 9 Μαΐου 1990, υπό την παρουσία τηλεοπτικών συνεργείων και αρκετών διαπιστευμένων φωτορεπόρτερ που κάλυπταν το γεγονός, πραγματοποιήθηκε στο Προεδρικό Μέγαρο η εθιμοτυπική τελετή υποβολής

συγχαρητηρίων προς τον νεοεκλεγέντα πρόεδρο. Σύμφωνα με τις εφημερίδες της εποχής, κατά τη διάρκεια της τελετής ο Κ. Καραμανλής λιποθύμησε δύο φορές και χρειάστηκε άμεση στήριξη από τα μέλη της συνοδείας του. Τη στιγμή της λιποθυμίας –ή «ορθοστατικής κατάρρευσης», όπως την αποκάλεσε μέλος του Τύπου–, σύμφωνα με το προσωπικό των τηλεοπτικών συνεργείων και τους φωτορεπόρτερ, το προσωπικό της ασφάλειας του προέδρου, πιθανότατα καθ' υπόδειξη του υπεύθυνου του Γραφείου Τύπου του Κ. Καραμανλή, προέβη σε κατάσχεση των φιλμ των φωτορεπόρτερ και των οπτικοακουστικών μέσων των τηλεοπτικών συνεργείων.

Σύμφωνα με τη Συνέλευση Παντζαρτζή (*Ελευθεροτυπία*, 10/5/1990), φωτορεπόρτερ που είχε κληρωθεί για την κάλυψη της τελετής και που φωτογράφησε τον πρόεδρο «να πέφτει λιπόθυμος» και «να τον σηκώνουν οι άνδρες της ασφάλειάς του για να του προσφέρουν τις πρώτες βοήθειες», ο υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου του Κ. Καραμανλή Παπαθανασόπουλος πήρε το φιλμ της, ενώ αργότερα την ίδια μέρα της επέστρεψαν μερικές μόνο από τις φωτογραφίες, χωρίς τα εν λόγω καρέ και επιπληττοντάς τη για την αδιακρίσία της. «Κακώς τράβηξε», ισχυρίζεται πως της είπαν.

Αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης ήταν ο Τύπος των ημερών που επέλεξε να αναφερθεί στο γεγονός να το κάνει χωρίς την υποστήριξη φωτογραφικών διαπιστευτηρίων, κάτι που έθετε το συμβάν σχεδόν στο επίπεδο φήμης. Ενδεικτικό είναι πως, ενώ στην αντιπολιτευτική εφημερίδα *Τα Νέα* (10/5/1990) έγινε εκτενής αναφορά στο περιστατικό και σχολιάστηκε πως τα φιλμ αποσπάστηκαν σχεδόν βίαια από φωτογράφο που αρνήθηκε να τα παραδώσει, η φωτογραφική υποστήριξη του ρεπορτάζ παρέχεται μόνο από δύο τυπικές φωτογραφίες χειραψιών του Κ. Καραμανλή με τον πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας Κωνσταντίνο Μητσotάκη και τον πρόεδρο του Συνασπισμού Χαρίλαο Φλωράκη.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΠΕΤΣΙΝΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Επιμέλεια

ΛΕΞΙΚΟ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Καχεκτική δημοκρατία, δικτατορία, μεταπολίτευση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ